

TEVHÎD*

Yazan: Rızâuddîn b. Fahru'd-dîn
Sadeleştiren: Dr. Ömer Aydın*

ك. م. ع. د. د. ا.
10, 11, 12

*İslâm dîninin esâsı “tevhîd” olduğundan Cenâb-ı Hak rasûllerini “tevhîd”e dâvet edip “şirk”i kökünden kazımak için göndermiştir. Zâten tevhîd, İslâm’da itikâdın esâsıdır. Tevhîd olmadıkça diğer iyiliklerin hiçbir fayda vermeyeceği muhakkaktır.

Tevhîd, Allah Teâlâ hakkında, yalnız “varlık, yaratıcılık, rızık vericilik” gibi nitelikleri isbât etmekle tamam olmaz. Mekke kâfirleri, Arap müşrikleri de Allah Teâlâ hakkında bu şekilde inanıyorlardı. Allah’ın “var”, hem de “yerin ve göğün yaratıcısı” olduğuna inanıyorlardı. Hattâ ilâh ve ma’bûd kabûl ettikleri şeylerin yaratık olduğunu söylüyorlardı. Kur’ân-ı Kerîm bu durumu,

﴿وَلَعِن سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ...﴾

“Şâyet onlara: “Gökleri ve yeri yaratan kimdir?” diye sorsan, hiç tereddüt etmeden “Allah’tır” derler.” (Lokmân, 31/25; Zümer, 39/38) şeklinde anlatıyor.

Tevhîd, bütün bu itikâdlarla beraber ulûhiyyet niteliklerini yalnız Allah Teâlâ’ya hasredip, bu hususta O’nu şerikten (ortaktan) tenzîh etmek, ibâdetleri yalnız O’na tahsis etmekten ibârettir. İşte müslümanlar, kâfir ve müşriklerden bu noktada ayrılırlar. Zirâ kâfir ve müşrikler, Allah Teâlâ’nın “var”, “her şeyin yaratıcısı” olduğuna

* Bu yazı, İslâm Mecmuası, I. cilt, Dersaadet, Matbaa-i Osmâniyye, 1332, s. 36-40 ve 87-88’den sadeleştirilmiştir.

** İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

inanırlardı. Fakat bununla beraber fayda ve zarar vermeye muktedir vâsıta ve şefâ’atçilerin varlığına inanırlar; faydalarını sağlamak ve zararlarından sakınmak için bu vâsıta ve şefâ’atçilere ibâdet ederler ve:

﴿... مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ

زُلْفَى...﴾

“Biz bunlara sırf bizi Allah’a daha çok yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz.” (Zümer, 39/3);

﴿... هُوَ لَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ...﴾

“Bunlar, Allah katında bizim şefâ’atçilerimizdir.” (Yûnus, 10/18) derlerdi. Kur’ân-ı Kerîm bu itikâdı reddetmiş ve Rasûl-ü Ekrem Efendimiz de bu yolun yanlış ve tehlikeli olduğunu bildirmişti.

Allah Teâlâ’yı ulûhiyyet niteliklerinde tevhîd etmek ve bu niteliklerde şerîki olmadığını bilip inanmak ve genel olarak ulûhiyyete zıt olan şeylerin hepsinden O’nu tenzîh etmek İslâm dîninin esâsı, tevhîd ve şehâdet kelimelerinin asıl konusudur. İşte insanlar, bu itikâd ile sorumludurlar. Rasûller de bu itikâdı tebliğ için gönderilmiştir. Aşırı mutasavvıflar buna, “avâmın tevhîdi” derlerse de, gerçek anlamdaki tevhîd bundan ibârettir.

Allah Teâlâ’dan başkaları -melek, insan, cin, şeytan v.s.- hakkında, bunlar gizli ve âşikâr işleri bilir, kalplere muttali’ olur, belâları defeder, hastaları iyileştirir, baht ve bahtsızlık hususlarında tasarrufa sâhip olurlar ve zor durumlarda yardım ederler diye inananlar; bu zâtları Allah Teâlâ’ya şerik yapmış ve bu hususta müşriklerin yolların-

dan gitmiş olurlar. Şu farkla ki müşrikler, bu vâsıtalara "put", "ilâh" isimlerini verirlerdi. Bunlar da vâsıtalara "veli", "hoca", "seyyid", "şeyh", "kabir", "meşhed"¹ gibi isimlerle anarlar. Halbuki isim ve tâbirlere değil, işlerin hakikatine i'tibâr edilir. "içki"ye "su" demekle onu içmek helâl olmaz. Fakat bazen Allah Teâlâ'nın gayb âlemini peygamberlerine bildirmesi mümkündür. Ancak bu gibi özel haller delil getirilerek "bütün Rasûller gaybi bilirler" diye genel bir hüküm çıkarmak doğru olmaz.

﴿قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۗ وَكَوْنَتْ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَا سَتَكُنْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۗ وَمَا مَسْنِيَ السُّوءُ إِلَّا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

"Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenâlık dokunmazdı. Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeciyim." (A'râf, 7/188);

﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ ۗ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾

"De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilmez. Ve onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler." (Neml, 27/65);

﴿قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا﴾

"De ki: Doğrusu ben size ne zarar verme ne de fayda sağlama gücüne sâhibim." (Cin, 72/21) gibi âyetler buna delildir.

Şeyhler, zihinden geçen fikirleri, uzaklardaki, hattâ kabirlerdeki mürîdlerinin durumlarını bilsin,

1. Bir şehîdin medfûn bulunduğu yer.

Levh-i Mahfûz'u okusun, hayır ve şerre tasarruf etsin de, Peygamberimiz "ifk"² olayında işin aslını bilemeyerek üzölsün, hattâ bazı kadınlardan bilgi edinmeye mecbur kalsın! Şeyhler İblis ve Şeytan'ı bilsin de, Lût (a.s.) kendi önündeki misâfirlerin melek olduklarını bilemesin de korksun!

Eğer kerâmet ve ruhânî tasarruf ile felâketleri defetmek ve zararları gidermek mümkün olsaydı; Rasûlullah (s.a.v.), ilk müslümanları Habeşistan gibi uzak yerlere hicret etme mecbûriyyetinden kurtarır, kendileri de mağaraya girip gizlenmeye, Mekke'den hicrete gerek görmez, savaşta zırh giymez, silah kuşanmaz, hendek kazmaya bizzat iştirâk etmezdi.

Artık Rasûlullah (s.a.v.)'ın bütün hayâtı, Ashâb-ı Kirâm, Tâbi'in, müctehidler ve büyük âlimlerin hayatlarının bütün safhaları araştırıldığı ve İslâm dîni bütün dünyâya yayıldığı halde, ma'nevî tasarrufların böyle garip tesirleri olduğu husûsunda dîne dayalı bir rivâyet bulunamadı. Muhtemelen bu gibi hurâfeler, güvenilir İslâm âlimlerinin devirleri geçtikten

2. Bu olay, hicretin 5. yılında, Hz. Peygamber'in Benî Mustalik kabilesine karşı giriştiği seferden dönerken olmuştur. Bu sefer sırasında Hz. Peygamber'in yanında bulunan zevcesi Hz. Âişe, müslümanlar konak yerlerine ayrıldıklarında çeşitli nedenlerden dolayı arkada kalmıştı. Hz. Âişe saatlerce yalnız kaldıktan sonra, Sahâbilerden biri tarafından bulundu ve sonraki konak yerine getirildi. Bu olay onun hakkında kötü zanlara ve söylentilere neden oldu. Fakat çok geçmeden Nûr süresinin 11-20. âyetleri, onun ma'sûmiyyetini ortaya koydu.

sonra yayılmıştır. Doğrusu, bütün bunlar İslâm âlemine dışarıdan girdi. Maalesef vebâ hastalığı gibi ortalığa yayıldı. Duâ, yardım isteme, tevessül, türbelere rükû' ve secde etmek, kurban kesmek gibi şeyler bazı kimselerce ibâdet sayılıyor. Fakat ağaç ve taşlara ya da hayvan ve çeşmelere ibâdet şeklinde ta'zîm veya vefî olduğuna inanılan kimsenin kabri başında rükû' ve secde etmek yâhut kurban kesmek ve onun ismine adakta bulunup dilek ve muradları istemek, başına gelen felâket ve hastalıklardan kurtulmayı niyâz etmek. Bütün bunlar, ister o velînin bizzat mutasarrıf ve muktedir olduğu düşünülerek, isterse o velîye yalvarmak sûretiyle Allah Teâlâ râzî olur düşüncesiyle olsun hepsi ibâdet noktasında şirktir.

Cenâb-ı Hak,

﴿...أَلَا تَعْبُدُ إِلَّا اللَّهَ...﴾

“Allah ile birlikte insanları rab edinmeyeceğiz.” (Âl-i İmrân, 3/64) denmesini isteyerek, insanların rab edinilmesini yasaklamıştır. İnsanların kendileri gibi olan bir insanı rab edinmeyecekleri ortadadır. İşte bunun için âyet-i kerîmenin anlamı, havassı (seçkinleri) rab edinme husûsunda olup, onları Allah'a şerîk yapmayınız demektir. Bu gibi şeyler (Yahûdî ve) Hıristiyanlar tarafından ihdâs edilmiş olup Allah Teâlâ da onları

﴿...اتَّخَذُوا أَحْبَابَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ

دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحِ ابْنِ مَرْيَمَ...﴾

“Hahamlarını, râhiplerini ve bir de Meryem oğlu Mesîh'i Allah'la beraber rableri olarak gördüler.” (Tevbe, 9/31)

diyerek reddetmiş ve azar-

lamıştır. Zâten onlar kendi haham ve râhiplerini hakîkî ilâhlar olarak değil, belki Allah ile insanlar arasında vâsita ve şefâ'atçi olduklarına inanarak, onları ibâdetlerinde Allah'a ortak kılıyorlardı. Fakat Batıdan doğan ilim güneşi ortalığı aydınlatınca, onlar bu hatalarını az çok düzeltmeyi başardılar. Ruhban ve keşişlere ta'zîm etmeyi bir dereceye kadar düzelttiler. Fakat bu belâ müslümanlara intikâl etti. Zamânımız müslümanları, onların bu hatalarına düştüler. Bugün bazı müslümanlar, îmân ile öldükleri bile meçhul olan şeyhleri, pîrleri yere göğe sığdıramıyor, onları büyük pâyeler ile kutsallaştırıyor ve övüyorlar. Cenâb-ı Hakk'a mahsus kemâl ve celâl sıfatlarından birçoğunu bunlara veriyorlar.

Duâları kabul eden ve sıkıntı anında sığınılacak olan yalnız Allah Teâlâ'dır. Başkalarından meded ummak, ma'nevî yardım beklemek, ruhlara, ricâl-i gaybe veya Hızır ve İlyas'lara yakarıшта bulunmak kesinlikle doğru değildir. Bu hususta menâkıb³ kitaplarında söylenmiş, tasavvufa mensup olan kişiler tarafından hikâye edilmiş kerâmetler şâyân-ı i'timâd değildir. Bu gibi haberlerin biri doğru ise yüzü, hattâ bini yanlış ve asılsız olsa gerektir. Eğer bu sözleri yakışıksız bulanlar varsa, kemâl-i cesâretle onlara diyebiliriz ki:

Günahsız oldukları hattâ kurtuluşa erdikleri kesin olarak bilinmeyen şeyh ve dervişlere veya sağlamlık derecesi pek şüpheli olan

3. *Menâkıb*, *menkıbe*'nin çoğuludur. *Menkıbe*, bir kimsenin üstünlük ve meziyetlerinden bahseden ve o kimseyi öven eserdir.

“Fütuhât”, “Mektûbât”, “Tabakâtü'l-Evliyâ”, “Reşehât” gibi tasavvuf kitaplarına âit rivâyetleri bir tarafa, Kur'ân-ı Kerîm'in:

﴿قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ...﴾

“De ki: Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sâhip değilim.” (A'râf, 7/188)

gibi âyetlerini, Rasûl-ü Ekrem ve Ashâbın hallerini diğer tarafa koysunlar da, bunlardan hangi tarafı uymaya değer görürlerse ona yapışsınlar.

İnsanların öldükleri günden itibaren amelleri ve dünyâ ile olan ilişkileri kesilir. Hattâ kendileri için bile faydaları kalmaz. Şu halde kendilerine faydaları olmayanların başkalarına nasıl faydaları dokunur!?

Son zamanlarda İslâm dünyâsı ölümlerden medet umma ve yardım dileme hastalığına yakalandı. Her memleket ve belde bir veya birçok kabir, hac yerlerine veya Hacer-i Esved'e bedel yapıldı. Toplantılar, kerâmet haberleriyle, kütüphâneler ise şeyhlerin kerâmetlerini anlatan kitaplarla doldu. Fakat bütün bunlar, bunların dîn nazarında makbul olduğuna delil olamaz.

Ölümlerden, hayatta olanlardan medet ve yardım dileyenler, Kur'ân-ı kerîm'in dâvet ettiği gerçek “tevhîd”den mahrumdurlar. Bu hususta putları vâsıtâ ve şefâ'atçi kabûl etmekle, insanları vâsıtâ ve şefâ'atçi kabûl etmek arasında fark yoktur. İşte bunun için insanlar,

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

“Ancak sana kulluk ederiz ve

yalnız Senden medet umarız.” (Fâtiha, 1/5)

diye duâda bulunmak ve bunun gereği üzere amel etmekle mükelleftir.

Rasûlullah (s.a.v.), Allah Teâlâ katında muhterem bir zât olup, görevi helâl, harâm, va'd ve va'id, emir ve nehiy gibi Allah'ın emirlerini tebliğ etmekte. Diğer peygamberlerin görevleri de bunlardan ibâretti. Fakat duâları kabûl edip belâları defetmek, uzun ömür, sıhhat, âfiyet vermek, zenginlik, bahçiyarlık, hidâyet ihsân etmek yalnız Allah Teâlâ'ya mahsustur. Peygamberler dîni tebliğ husûsunda emin vâsıtalar iseler de, ulûhiyyet konularında şerîk (ortak) değildirler.

Saygı maksadıyla onlara rûkû' ve secde etmek câiz olmadığına göre, ulûhiyyet hususlarında da onlara dua ve niyâz etmek câiz değildir. Bu yüzden olsa gerek Peygamberimiz (s.a.v.):

“Hıristiyanların Meryem oğlu İsbâ hakkında aşırı gittikleri gibi, siz de benim hakkımda aşırı gitmeyin. Ben sadece O'nun kuluyum. “Allah'ın kulu ve rasûlü” deyiniz.” (Sahîh-i Buhârî, III, 132) demiştir.

Uhud savaşında müslümanların musîbete uğramaları ve Rasûlullah'ın yaralanması hakkında bazı âlimler, “Bu şeyler, müslümanların bu dünyânın dünyevî sebepleri olduğunu bilmeleri, sebepler hakkında kolaycılığa kaçmamaları, kâinat kurallarına ve tabiat kanunlarına muhâlefet etmemeleri, hem de Rasûlullah'ın insan olduğunu, görevinin din öğretip güzel örnek olmaktan ibâret olduğunu ve kâinatta tasarruf etmenin yalnız Allah Teâlâ'ya mahsus olduğunu bilmeleri ve anlamaları için olmuştur. İşte bunun için bu hezimetin -şeklen

nâhoş olsa da gerçekte- büyük faydaları oldu.” demişlerdir.

Peygamberimiz (s.a.v.) kendileri hakkında aşırı ve ileri gitmeyi yasaklamışken böyle haller şeyhler, pîrlere, seyyidler hakkında hiç de câiz değildir.

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾

“Ancak sana kulluk ederiz.”
(Fâtiha, 1/5)

Allah'tan başkasına ibâdet etmenin doğru olmadığına ve

﴿وَأِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

“Yalnız Senden medet umarız.” (Fâtiha, 1/5)

da Allah Teâlâ'ya mahsus işlerde hiç kimseden yardım istemenin câiz olmadığına açık ve kesin delildir. Kanaatkâr olanlar için hergün birkaç defa okunan bu kelimeler yeter. Karşı çıkanlar için bütün Kur'ân okunsa da bir faydası olmaz. “Allah dilediğini dosdoğru yola iletir.”